

Hľadám ľudí, ktorí spievajú kroniky

ROZHOVOR MICHALA MORAVČÍKA S LUCIOU NIMCOVOU

Lucia Nimcová je umelkyňa s komplexnými záujmom a s citlivosťou pre absurdné situácie v rámci sociálnych a kultúrnych vzťahov, ktoré formujú každodennú realitu vo východnej Európe. Vo svojich prácach – fotografiách, videách a performance sa pokúša zachytiť oficiálne i súkromné skúsenosti v rámci skupín a komunit. Nasledujúci rozhovor, ktorý viedol Michal Moravčík, je o jej aktuálnom projekte Kroniky, na ktorom pracuje spoločne so Sholtom Dobiem.

Od roku 2014 budujú umelci archív fotografií, videí a zvukových nahrávok, ktoré zbierajú po západnej Ukrajine. Na rozdiel od tradičných dokumentárnych postupov umelci preferujú ponímanie svojej práce ako ľudovej opery: súboru piesní, príbehov, hudby, performance a terénnych nahrávok nachádzajúcich sa

niekde medzi etnografickým dokumentom a hudobným divadlom.

Prostredníctvom histórie bola tradičná hudba a kultúra privlastnená a dezinterpretovaná; v súčasnej dobe na Ukrajine hrajú dôležitú úlohu vlastenecké piesne v podnecovaní populisticko-romantického nacionalizmu. V kontraste s touto líniou sa umelci snažia zachytiť súkromnú a skrytú realitu v komunitách vylúčených z hlavného historického naratívu regiónu. Umelci chcú ukázať jadro alternatívneho folklóru regiónu: tvrdý horský rap, vintage feminizmus a zakarpatský hiphop. Výskum Nimcovej a Dobiho je autodeklaráciou improvizácie. Dvojica stretáva ľudí v kuchyniach, na poliach, na cestách, na svadbách, na pohreboch a verejných podujatiach. Tieto miesta sa stávajú javiskami,

*Lucia Nimcová
Kroniky, 2014-2017
courtesy: umelkyňa.*

na ktorých každodenný život a performance splývajú v jedno. Kroniky zahŕňajú priemyselné zvuky, uspávan-ky, vojenské pohreby i dámske jazdy.

Projekt Kroniky nadväzuje na Nimcovej predchádzajúce práce vychádzajúce zo ženskej skúsenosti vo východnej Európe a z pohnutých dejín svojej rodnej rusínskej menšiny. Podobne i táto práca sa snaží poukázať, ako minulosť ovplyvňuje prítomnosť. Ide o pokus navigovať polyfóniu subjektivity, v rámci nestabilnej situácie na Ukrajine v súčasnej i v historickej rovine. (Text: Sholto Dobie; preklad: Lýdia Pribišová.)

Michal Moravčík: *So škótskym umelcom Sholtom Dobieom navštevuješ horalov, ktorí v starobydom formáte spievaných príbehov performujú naživo to, čo sa stalo v komunite, v okolí. Na Slovensku by sme to mohli nazvať autentickým folklórom, ale nič podobné by sme v našich horách už nenašli. Okrem obsahu piesní (láska, nevera, alkohol, smrť a pod.) je to i zaujímavá forma, frázovanie či performativita prednesu, ktorá akoby vychádzala ešte z manistických rituálov. Zdá sa mi dôležitá istá adresnosť piesní, ich performance – tvorba situácie „pred niekým“.*

Projekt Kroniky, o ktorom sa budeme zhovárať, často popisuješ ako svoju misiu, poslanie. Ukrajina je v tvojej tvorbe už dlhodobo prítomná, avšak Kronikami sa dostávaš viac na pomedzie etnografického výskumu, zároveň odkývaš živé historické vrstvy... Spomínam si na tvoj projekt Beyond the Wisla (2011), kde si navštevovala prestílených Rusínov v Poľsku. Čo bolo tvojou vnútornou motiváciou podniknúť dobrodružné cesty tentoraz do Karpát?

Lucia Nimcová: Celý výskum začal improvizáciou, hľadaním, mala som mená nejakých ľudí vo Lvove, v regióne, ale asi po dvoch týždňoch som zistila, že to vlastne nie je to, čo hľadám, že sú to už naučení folkloristi, ktorí to robia dobre, ale nie je to pre mňa zaujímavé, sú to už herci. Jednoducho, chcela som byť normálne pri zdroji, zachytiť obyčajných ľudí, ktorí spievajú vtedy, keď majú chuť si zaspievať, že to ide od srdca a je to súčasť ich života alebo skúseností. Tie ženy ti povedia v pesničkách úplne iné veci, ako by ti povedali v rozhovore. Tým, že sú to akoby verejné tajomstvá, tak

Všetky foto na oboch stranách:
Lucia Nimcová
Kroniky, 2014-2017
courtesy: umelkyňa.

v tých pesničkách je to istá esencia toho miesta, skúsenosti tých ľudí. Mňa to totalne fascinuje. Keď tí ľudia spievajú, často sa mi stáva, že mám husiu kožu.

Vôbec aj spôsob, ako tých ľudí nájdem, alebo kde ich nájdem. Zažila som veľa šťastných náhod, skoro až takých magických momentov, že si hovorím, že som asi na správnom mieste v správnom čase, lebo tie veci, ktoré nachádzam, sa ma hlboko dotýkajú. I keď by si mohol povedať/namietat, že to, čo robím, nie je absolútne súčasné umenie... Skrátka, mohla by som robiť aj niečo úplne iné. Ale tým, že teraz všetci na Ukrajine riešia len vojnu, tak týmto veciam, ktoré sú veľmi dôležité a unikátne a dotýkajú sa trebárs aj ukrajinskej a rusínskej identity, teraz nikto nevenuje pozornosť, lebo nič iné je dôležité. Vždy je niečo iné dôležité.

MM: *Ja som túto otázku staval na základe nášho predchádzajúceho rozhovoru, keď si hovorila o tom, že Rusíni ako národ zanikajú, aj Ukrajinci svojím spôsobom zanikajú a že celé je to vlastne ako také strácanie v čase, v dejinách... Tvoju operu si prirovnávam ku chôdzi po Kleinovej fľaši, ktorá si pýta v našom priestore o jednu dimenziu navyše. K čomu by mal film/ludová opera vyprovokovať diváka? Ostatne, už ste film prezentovali aj verejne...*

LN: Keď čítam knihy alebo pozerám dokumenty na ukrajinskú tému, často mám pocit, že sú to väčšinou veci robené zvonku, že je to outsiderský pohľad. Čo mňa na Kronikách zaujíma je, že sa ich pokúšam robiť z pohľadu outsidera, ale aj insidera zároveň. Snažím sa

Všetky foto na oboch stranách:
Lucia Nimcová
Khroniky, 2014-2017
courtesy: umelkyňa.

nájsť spôsob, ktorý by to videl zvnútra aj zvonka zároveň. Je to veľmi tenká hranica. Nechcem sa na tých ľuďoch pozerať ako na nejakú raritu, akože je to krásne a podobne. V tomto sme mali zo začiatku so Sholtom úplne odlišný pohľad. On to celé v podstate vnímal „zvonku“. Po prvom roku to bolo zvlášť zaujímavé, lebo ja som mala pocit, že som bola v úplne inej krajine ako Sholto, že sme boli na tých istých miestach a on bol úplne niekde inde ako ja. Bolo to aj niečím zaujímavé, ale aj totálne frustrujúce, takže som si presne mohla porovnať, ako to vníma človek, ktorý zažil presne to isté ako ja, ale vníma to skôr zvonku, a ja mám zároveň pohľad zvnútra, lebo viem ten jazyk, poznám tú kultúru, som ich súčasťou. Už aj tým, že sa s tými ľuďmi rozprávam ich jazykom, reagujú úplne inak.

MM: Jazyk je teda základná vstupenka, ale keď sa chceš dopátrať k lokálnym príbehom, zrejme to chce nejaký čas a s tými ľuďmi treba pobudnúť, spoznať sa...

LN: Jazyk je totálna vstupenka, ale proste tí Rusíni, tie ženy, oni sú unikátne v tom, že zažili druhú svetovú vojnu, niektoré z nich zažili hladomor, Stalina. A sú samostatné, nezávislé od akéhokoľvek systému, tým, že majú svoje hospodárstvo, svoju záhradu, svoje zvieratá a žijú už deväťdesiat rokov. Prežili by hocičo. No a popri tom si zaspievajú pesničky a v tých pesničkách je niečo z ich skúseností. Rodinných skúseností toho prežitia z rakúsko-uhorskej monarchie, hladomoru, druhej svetovej vojny, päťdesiatich rokov, kedy väčšinu

mužov, keď nezomreli vo vojne alebo neboli poslaní na nútené práce do Nemecka, poslali do gulagu, veľa ľudí, veľmi veľa. Potom zase prišli družstvá, kolektívizácia... Už tým, že žijú v horách, tak je to všetko ťažšie, toto všetko v tých pesničkách je.

MM: Skúsme načrtnúť konkrétne...

LN: ... že nájdeš ženu a v dome, v ktorom s ňou sedíš, bolo jej päť bratov zastrelených, otec zabitý, ona sama si musela v záhrade vykopať hrob. Alebo stretneš ženu, ktorá bola mučená za to, že spolupracovala s UPA (Ukrajinská povstalecká armáda, ktorá bojovala za samostatnosť Ukrajiny počas druhej svetovej vojny) ako štrnásťročná. A v tých horských oblastiach, kde robím výskum, tak tam sa UPA udržala až do roku 1957. V ich pesničkách je ten chaos a tá nespravodlivosť a tá skúsenosť prítomná a platí. Vojna je proste vojna, to je jedno, či sa odohráva v roku 1938, či teraz, to sú podobne brutálne chaotické veci, aké sa dejú aj teraz.

MM: Ale niekedy získať príbeh znamená pátranie.

LN: Napríklad o jednej oblasti viem, že tam bol jeden chlapík, ktorý bol väznený v lokálnej väznici. Zložil pesničky o všetkých, ktorí boli z ich dediny vo väzení. Proste mám jeho meno, ale neviem nájsť žiadnu stopu tých pesničiek, nejaký záznam. On už nežije. Čiže často sa mi stane, že mám stopy, ešte je nejaký chlapík, ktorý ho vraj poznal a ktorý by mohol niečo vedieť, ale zatiaľ som ho nenašla. Lebo bol niekde na robote,

nebol doma. Takže mám aj veľa takých vecí, ktoré mi miznú medzi prstami a snažím sa ich nejakým spôsobom uchopiť. Viáš, že už nie sú, alebo prídeš do dediny a povedia ti: „Jó, tak bola tu jedna, ale ona pred rokom zomrela.“ To sa mi stáva často. Niekedy ňu pošlú za niekým a zistiš, že to nie je presne to, čo hľadáš, ale keď už tam si, tak už to nahráš.

MM: V starom svete sa viac spievalo, nakoniec niečo podobné sa tvrdilo aj o Slovákoch za čias Plicku. Vo vašom filme sa všetko deje spievanou formou, obyvatelia Karpát smelo pred tebou performujú, takže tvrdíš, že vzniká opera, ale opera potrebuje javisko. Je teda zjavné, že ty so Sholtom ste si pojmy, ako ich poznáme, rozšírili...

LN: Ľudia, ktorí zbierajú piesne, sú väčšinou učení a to zbieranie je tiež nejakým spôsobom vedené. Pre mňa je dôležitá aj performance. Akým spôsobom to je zaspievané, ten jazyk je pre mňa fascinujúci. A keď sa pýtaš na operu, tak ak môžeš povedať históriu nejakého miesta a nejakých ľudí a nejakého národa iba cez pesničky, tak iba tak, že nebudeš do toho miešať hovorené slovo, ale niekedy aj to hovorené slovo je také zvukomalebné, že niekedy mám pocit, že je to pesnička.

Ale ich predstava o tom, kto je nositeľom toho jazyka a tej kultúry, je pre každého úplne iná, a to je tiež zaujímavý aspekt celej práce. V každej dedine majú inú predstavu, kto je nositeľ tej ich, napríklad jazyka alebo miestnej tradície.

Tento nedokončený rozhovor vznikol začiatkom leta 2016, v čase, keď sa Michal Moravčík chystal na Ukrajinu s Luciou Nimcovou, kam sa napokon pre ťažkú chorobu už nedostal.

Lucia Nimcová sa narodila v roku 1977, žije a pôsobí v Bruseli a v Humennom. Vyštudovala na Rijksakademie van Beeldende Kunsten v Amsterdame v Holandsku.

Nedávno boli jej práce vystavené v MUDAM v Luxemburgu, v Národnej knižnici v Rige, v The 8th Floor v New Yorku, v Krokus galérii v Bratislave, v Albumarte v Ríme, v BOZAR v Bruseli, v Galérii Arsenal v Bialystoku, v Austrálskom centre pre fotografiu v Sydney, v Holandskom fotomúzeu v Rotterdame, na Pražskom bienále a v Bunkieri Sztuki v Krakove.

Jej videá boli nedávno premietané v Cinema Sputnik v Ženeve, v Cinema Nova v Bruseli, na Medzinárodnom festivale dokumentárnych filmov v Jihlave, v The Laughing Bell v Londýne a v CCA v Glasgowe.

Získala početné ocenenia, napr. Images Vevey Photography Prize (Švajčiarsko), ECB Photography Award (Nemecko), Cena Oskára Čepana (Slovensko), Leica Oskar Barnack Award (Nemecko) a Baume & Mercier Award (Taliansko).

Jej práce sa nachádzajú v zbierkach Stedelijk Museum v Amsterdame, MUDAM v Luxemburgu, Slovenskej národnej galérie v Bratislave a v súkromných zbierkach po celom svete.